

Tóth Ida

Nyitom a postaládát, kiesik egy reklám-újság, rajta A modern karácsony varázslatos könyve cím szerepel. De hogy ettől már könyv lenne? Megszokott reklámfogás: nem minden az, aminek láttatja magát, mégis furcsa, ha a legalapvetőbb kifejezéseken sem ugyanazt értjük. A kérdésre: „Őn mit olvas az interneten?”, adott esetben „semmit” a válasz. Egyre többen ugyanis nem a klasszikus értelemben olvasnak, hanem csak átfutják, végigpásztázzák tekintetükkel az oldalak tartalmát.

– A társadalmi átalakulás, a technikai fejlődés valóban nem kedvez a betűnek, a helyesen leírt vagy a szépen kimondott szóhoz való hűségnek – mondja *Vraukóné Lukács Ilona* könyvtáros, a 25. születésnapját ünneplő Magyar Olvasástársaság – Hungarian Reading Association (HUNRA) újonnan választott elnöke. – Tapasztalatom szerint rohamosan csökken a könyvtárba járók száma, és jó, ha az estékbe belefért a vacsora melletti beszélgetés, amikor mindenki elmondhatja örömeit, bánatát, hogy végre feloldódjon, vagy a gyerekekkel közös meseolvasás. Ehelyett könnyebb behúzni a fotelba és bekapcsolni a tévét. A hétköznapi emberek életéről tudomást sem vevő csatornákat látva döbbenetes igazán, mennyire lemaradtunk értékeink közvetítésében. Minden eszközzel az olvasáskultúra fennmaradását, fejlesztését szolgáljuk, az olvasást mint tanuló, önművelő, szórakoztató tevékenységet segítjük, és a nyomtatott betű értékét őrizzük. A társadalmi és technikai változást megállítani nem lehet. Az újdonságok előbb a nagyobb településeken és településtől függetlenül a jobb anyagi körülmények között élők körében jelennek meg. De a technikai fejlődés, ami egyébként erőteljesen a háttérbe szorította, akár szolgálhatja is az ügyünket, még akkor is, ha laptoppal vagy tablettel a kézben „menőnek” lenni az elsődleges motiváció, nem pedig az olvasás.

A HUNRA megalakulásakor hol volt még a laptop, az internet és a mobiltelefon tömeges használata! Tabletekről és e-bookról sem álmodhattak akkoriban az olvasás itthoni szakemberei. Az alapító elnök, *Nagy Attila* pszichológus, olvasáskutató szociológus emlékei szerint 1991 végén egy tudomány- és szakmaközi szervezet létrehozásán fáradoztak, hogy emeljék a magyarországi olvasáskultúra színvonalát.

– A legerősebb ösztönző erő 1989-ből fakadt – mondja az alapító elnök. – Ahogy „leomlottak Jerikó falai”, megszűnt a szocialista tábor, és mi a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) nemzeti tagszervezeteként végre aktív szereplőkké válhattunk. Kinyílt számunkra a világ. Összehasonlításként megemlítem: nemzetközi konferencián életemben először 1974-ben vettem részt Budapesten, ahová a nagy távolság miatt a mongol delegátus vonata egy héttel később futott be, a Ku-

*A matematikai példák megoldásához is jó szövegértésre van szükség – Huszonöt éves a Magyar Olvasástársaság*

# Digitális kihívás

*Bár az internethasználat hasznos, elképzelhetetlen, hogy könyvet többé ne vegyünk a kezünkbe és ne készítsünk jegyzeteket kézírással. Az olvasás ösztantárgyi feladat – ezt a legfrissebb PISA-mérés romló eredménye is bizonyítja, mélyen elgondolkodtató képet adva a magyar tanulók teljesítményéről nemzetközi összehasonlításban.*

bából érkező elvtársak pedig párbeszéd helyett csak pislogtak. A világszervezet munkájában hatékonyan részt veszünk, 1995-ben megszerveztük a 9. Európai Olvasáskonferenciát, 2006-ban az IRA 21. világkongresszusa ugyancsak Budapesten zajlott, a V4-ek irányába szintén nyitni kívánunk, és már lépéseket tettünk a 2021-ben esedékes Európai Olvasáskonferencia megszervezéséért is. Az alapítók – kutatók, könyvtárosok, pedagógusok, nyelvészek, gyógypedagógusok, írók, szerkesztők – egyetértettek abban, hogy erős függőségi rendszerben élünk, amelyben egymás meghallgatásával, párbeszédrel és kölcsönös tanulással a magunk munkája is sikeresebbé válhat. Az eredmények rajtunk kívüli tényezőktől is függenek. A legszűkebb családi környezettől: milyen mintát lát otthon a gyerek, vannak-e saját könyvei? Később milyen szavakat, mondatokat, beszédstílust, éneket, verset, mesét, instrukciókat hall és tanul az óvodában és az iskolában? Eljut-e a könyvtárba? És ha igen, a könyvtárosnak van-e elég ideje, empátiája odafordulni az olvasóhoz?

Érdemes megnézni a Magyar Olvasástársaság honlapját: az ott található gyerekirodalmi adatbázis jelenleg 1390 szépirodalmi mű rövid ismertetőjét tartalmazza, amely fiúknak és lányoknak változatos tematika szerint ajánl megfelelő olvasmányt. A folyamatosan frissülő oldalon szerzők, címek, kiadók, életkori csoportok és műfajok alapján lehet könnyedén tájékozódni. Nagy Attila elmondása szerint az ötlet az övék, az adatbázis építése az OSZK Könyvtári Intézetében egyetlen személy

munkája. Fontos lenne az értékes és óriási mennyiségű, nem szépirodalmi műveket is egybegyűjteni, ezért a HUNRA az ismeretterjesztő könyvek adatbázisának felépítésére is szövetséget keres.

– Az olvasás nem egyszerűen alkalom a folyamatos ismeretszerzésre, a régi és az új elemek ütköztetésére, összeillesztésére. Az olvasás tanulás és ismeretszerzés, de egyúttal a belső világot átgangoló, öngyógyító, a fájdalmakat enyhítő tevé-

**2012-ben megugrott a világ legfejlettebb országainak eredménye, mi viszont az átlag alá csúszunk. Mostanra tovább romlott a helyzet.**

kenység, amely a szimbólumok segítségével megkönyvíti a mélyebb megértést, a tudatos és tudattalan világ közötti átjárást – mondja az olvasáskutató. – Szociológusként közelítve az olvasáshoz, mindig is érdekelt a magyar társadalom tagoltsága. Az adatok egyre világosabban mutatták, hogy az olvasás többgenerációs kérdés. 1972-ben rácsodálkoztam, hogy az akkori nemzetközi vizsgálati adatokból úgy tűnt: szövegértés tekintetében a magyar gyerekek nincsenek Európában. Olyan szinten olvastak, mint az irániak.

Mi a helyzet ma? A legfejlettebb államokat tömörítő Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) által életre hívott PISA-mérés képet ad a magyar tanulók jelenlegi teljesítményéről nemzetközi összehasonlításban. A PISA elsősorban a mindennapi életben használható tudást vizsgálja. A mérés eredményei megmutatják, hogy a tizenöt éves diákok milyen mértékben alkalmazzák szövegértési képességüket, és mennyire képesek felismerni, megérteni, értelmezni és megoldani egy matematikai vagy természettudományi jellegű problémát.

– Itthon először 2000-ben, majd háromévente végeztek mérést, és az eredmények szerint 2009-ig egyedül a természettudományos tárgyakkal értük el az átlagot. A környező országok színvonalának romlása miatt azonban 2009-ben a matematikából stagnáló magyar eredmény belesúszott az átlagosba, az olvasásban pedig kifejezetten javuló pontszámmal kerültünk a középmezőnybe. 2012-ben megugrott a világ legfejlettebb országainak eredménye, mi viszont az átlag alá csúszunk. Mostanra tovább romlott a helyzet. Már a 2012-es mérések szerint digitális olvasásban maradtunk le legjobban a világtól, és ismét láthatóvá vált, hogy a digitális világ megerősödése radikális változást hoz minden területen. Az iskolákban kötelező tantárgy lett az informatika, egyre több családban van számítógép, és a kormány Digitális Jólét Programban megfogalmazott célja szerint a széles sávú internet-hozzáférés 2018-ra megvalósul Magyarországon. Az internethasználat tehát kikerülhetetlen, de ha könyvet többé nem vennénk a kezünkbe, és nem készítenénk jegyzeteket kézírással, az nagy kárt okozna.

Az elmúlt 25 év alatt a HUNRA több kiadványában is felhívta rá a figyelmet, hogy az olvasás megszerettetése, élményszerűvé tétele ösztantárgyi feladat. Mindmáig hiányzik azonban a Nemzeti alaptantervből ennek az elvnek a kimondása, holott a szakemberek szerint akár énekből is lehet olvasásfejlesztő feladatot találni, és a matematikai példák megoldásához is jó szövegértésre van szükség. A szervezet feladatának tekintti, hogy az ismeretterjesztő előadásoktól a tudományos konferenciákig mindenhol jelen legyen, ahol felmerül az olvasás, a magyar írásbeli és szóbeli kultúra védelme, fejlesztése.

– *Benedek Elek* születésének évfordulóján, 2005-ben szerveztük meg először a népmese napját, ami mára Kárpát-medencei mozgalommá nőtte ki magát. 2017-ben 500 éves a reformáció. A jeles évforduló alkalmát ad a nemzeti nyelv értékeiről való együtt gondolkodásra – mondja *Vraukóné Lukács Ilona*. – A közeledő bicentenárium alkalmából részt kívánunk venni *Arany János* nyelvi gazdagságának megismertetésében, előtérbe állítjuk az Arannyal egy évben született *Tompa Mihályt* és a 175 éve született *Mikszáth Kálmánt* is. Meg kell találnunk a módját annak, hogy sokok információhoz jusson el a fiatalokhoz róluk, nem megfélemlítve *Szabó Magda*, *Sütő András*, *Hamas Béla* jubileumáról.

– A huszonöt év egyik legfontosabb eredménye, hogy társaságunk a biblioterápiát bevitte a köztudatba – összegzi *Nagy Attila*. – Kiadványaink, már a *Könyv és lélek* című kötet előtt *Bartos Éva* szerkesztésében megjelentettük a *Segített a könyv*, a mese című gyűjteményt, melyben valamások olvashatók az élet és az irodalom kapcsolatáról. A hazai tapasztalatnak, a finn és a német példának köszönhetően egyre többen érdeklődnek nálunk is a biblioterapeuta-képzés iránt. Saját pedagógiai tapasztalataimat az olvasás öngyógyító és elrendező hatásáról olvasótábori élmények során szereztem, és csak azután mertem bevinni a módszert az egyetemi, főiskolai óráimra, a hazai és külföldi konferenciákra.

## MÚLTNAP ÉS PORTYANAP

– Nem futószalagon gyártható kulturális program, hanem olyan eredeti, megismételhetetlen nevelési helyzet, drámai esemény, amelynek saját koncepciója, atmoszférája, stílusa és sokrétű hatása van – véli *Varga Csaba* a *Lélependítés I.* című kötetben. „A mai fiatalság csak annyival vált nehezebben kezelhetővé, amennyivel a mai felnőttek eltávolodtak tőlük. Nagy többségük megszólítható, sőt várnak a megszólításra. Az értelmiségi lét felelőssége tartozik ennek felismerése a katedrán, a könyvtári polcok között, az élet számos területén, például az olvasótáborokban” – vallja *Kocsis István*, aki évtizedeken át szervezte a hatvani olvasótáborosok kalandzásait a Kárpát-medencében.

Mint pedagógiai kísérlet nem volt előzmények nélküli, erőteljesen támaszkodott a cserkészre *Sík Sándor* vagy *Karácsony Sándor* által fémjelzett reformpedagógiai irányzatára és a népi írók szárszói fórumának elveire. A programok többségét kulturálisan hátrányos helyzetű tanulók 30-40 fős csoportjai számára szervezték 10-14 napos időtartamra. Népszerű volt a „multnap” és a „portyanap” – az előbbi rendszert egy jeles történelmi emlékhely megtekintéséhez kapcsolódott, az utóbbi módszer talán szociológiai ujjgyakorlatnak is nevezhető, amikor a gyerekek a csoportvezetők segítségével egy közeli falu vagy településrész múltját, jelenét és érdekes egyéniségeit térképezték fel.

**Olvasásgyakorlás a Hejőkeresztúri IV. Béla Általános Iskolában. Öngyógyító tevékenység**

Fotó: MTI

